

Asia: VN/14930/2022

Vuoroasuvan lapsen elatusavun suuruuden arvioiminen; työryhmän ehdotus

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Vuoroasuvan lapsen elatusavun suuruuden arvioiminen – Oikeusministeriön julkaisu Selvityksiä ja ohjeita 2023:7

Oikeusministeriön on pyytänyt oikeusasiamieheltä lausuntoa ministeriön julkaisusta Selvityksiä ja ohjeita 2023:7, joka koskee vuoroasuvan lapsen elatusavun suuruuden arvioimista.

Oikeusasiamies saa vuosittain useita lastenvalvojien menettelyyn liittyviä kanteluita. Vuonna 2022 lastenvalvojia koskevia kanteluita ratkaistiin yhteensä 17. Näistä kuusi koski elatusapuun liittyvää asiaa. Kaikista vuoden 2022 lastenvalvojia koskevista kanteluratkaisuista vain kaksi johti toimenpiteeseen. Viime vuosina toimenpiteisiin ovat johtaneet usein kantelut, joissa on arvosteltu pitkiä jonoja lastenvalvojien ajanvarauksessa.

Elatusapuun liittyviä kanteluita tulee jonkin verran myös tuomioistuimien menettelyyn liittyen. Koska oikeusasiamies ei tuomioistuimien riippumattomuuden vuoksi puutu tuomiovallan käyttöön, nämä kantelut eivät yleensä johda toimenpiteisiin. Vuonna 2022 lainkäytön asiaryhmässä käsiteltiin kolme lapsen elatukseen liittyvää kantelua, jotka eivät johtaneet toimenpiteisiin.

Elatusavun määräytymistä koskevissa kannanotoissa on lastenvalvojien menettelyn osalta painotettu oikeusministeriön vuonna 2007 julkaiseman elatusapuohjeen merkitystä. Asiassa EOAK/430/2020 apulaisoikeusasiamies katsoi, että vaikka lastenvalvoja ehdottikin niin sanotun nollasopimuksen tekemistä, kantelijan asiassa olisi tullut tehdä ohjeen mukainen elatusapulaskelma, jotta hän olisi voinut arvioida asiaa omalta kannaltaan. Ohjeen noudattamista on painotettu erityisesti yhdenvertaisuuden toteutumisen näkökulmasta sekä viitaten siihen, että sosiaali- ja terveysministeriö on ohjauksessaan edellyttänyt elatusapuohjeen noudattamista. Yhdenvertaisuus

on voinut merkitä myös asiakkaan oikeutta saada yhdenvertaisesti selvitys erilaisista vaihtoehtoista omassa asiassa ja niiden vaikutuksista sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista annetun lain 5 §:n 1 momentin mukaisesti.

Erityisesti vuoroasuvan lapsen elatusavun suuruuden arvioimiseen liittyen totean seuraavaa.

Vuoden 2007 elatusapuohje ei koske niitä tilanteita, joissa lapsi asuu vuoroin kummankin vanhemman luona, mitä on pidetty epäkohtana erityisesti sen jälkeen, kun lapsen vuoroasuminen tuli mahdolliseksi vahvistaa sopimuksella tai tuomioistuimen päätöksellä vuoden 2019 lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevan lain uudistamisen tultua voimaan. Vuoden 2007 elatusapuohjetta ei ole ollut mahdollista soveltaa näihin tapauksiin. Näin ollen vuoroasumistapauksia koskeva oma ohje parantaa käsitykseni mukaan vanhempien mahdollisuutta saada yhdenvertaista kohtelua lastenvalvojien luona ja heidän omia mahdollisuuksiaan arvioida yhdenvertaisesti lapsensa elatuksen ja mahdollisen elatusavun suuruutta omalta kohdaltaan.

Perustuslain mukaisesti oikeusasiamiehen tehtävänä on valvoa, että tuomioistuimet ja muut viranomaiset sekä virkamiehet, julkisyhteisön työntekijät ja muutkin julkista tehtävää hoitaessaan noudattavat lakia ja täyttävät velvollisuutensa. Tehtävänsä hoitaessaan oikeusasiamies valvoo perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien toteutumista.

Lapsen oikeus elatukseen ensisijaisesti vanhemmiltaan saa ilmaisunsa perustuslain 19 §:n 3 momentissa, joka turvaa lapsille ja heidän vanhemmilleen aineellisen turvan yksityistä elatusta täydentävänä. Vastaava määräys sisältyy YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 27 artiklaan, jonka mukaan lapsen oikeus riittävään elintasoon toteutuu ensisijaisesti vanhempien yksityisenä elatuksena.

Laillisuusvalvonnan näkökulmasta on mielestäni tärkeää, että ohjeessa korostetaan nimenomaisesti sen olevan suositus ja että kussakin yksittäistapauksessa lapsen elatuksesta annetun lain soveltaminen on ensisijaista (ks. erityisesti vuoden 2007 ohjeen s. 6). Ohjeen perusteella ei siten voida missään tilanteessa sivuuttaa mainitun lain säännöksiä. Nähdäkseni tällä voi olla merkitystä erityisesti niin sanotun viimekätisen kohtuullisuusarvioinnin kannalta, jolla uuden ohjeen mukaan on vuoroasumista koskevissa tapauksissa enemmän merkitystä kuin muissa elatusavun suuruuden määrittelyä koskevissa tapauksissa (ks. vuoden 2023 ohjeen s. 19).

Kuten kummassakin oikeusministeriön julkaisemassa ohjeessa on todettu, lapsen elatuksesta annetun lain elatusavun suuruuden määrittämistä koskevat säännökset ovat kuitenkin varsin yleisluontoisia. Ne ilmaisevat lähinnä ne periaatteet, joiden varaan elatusavun määrittely kussakin yksittäistapauksessa tulee rakentaa. Niiden avulla voi olla vaikeaa saada vastausta siihen, miten suuri lapsen kuukausittaisen elatusavun tulisi euromääräisesti olla kussakin yksittäistapauksessa. Tämän

vuoksi oikeusministeriön julkaisemilla ohjeilla on nähdäkseni käytännössä suuri merkitys. Minulla ei ole kuitenkaan mahdollisuutta ottaa tarkemmin kantaa ohjeen sisältöön

Apulaisoikeusasiamies

Maija Sakslin

Esittelijäneuvos

Kirsti Kurki-Suonio

Kurki-Suonio Kirsti

Eduskunnan oikeusasiamiehen kanslia - Apulaisoikeusasiamies Maija Sakslin